MEMORIA
LAURENTII DE CRELL
COLLEGAE ET SODALIS SOC. R. SCIENT. GOTT.

COMMENDATA

IN

CONSESSU SOCIETATIS

D. XIII. IULII MDCCCXVI.

A

IO. FRID. BLUMENBACH.

GOTTINGAE
APUD HENRICUM DIETERICH.
MDCCCXX.

Memoriam defunctorum ſodalium conſeſſu ſolemni recolere, etſi neque ſtatutorum ſocietatis legibus ordinatum neque perpetua conſuetudine uſitatum ſit, ad ipſa tamen pietatis et obſervantiae officia referendum videtur, quibus adeo et in funere Perilluſtris de Crell cuius obitu ſodalitium noſtrum nuper imminutum eſt, ſatisfacere, muneris ac partium mearum duco.

Praematura quidem aut plane inopina morte collegam coniunctiſſimum rebus humanis ereptum eſſe, eatenus vix dixeris, cum aetate nos eius in hac ſocietate ſodales omnes anteceſſerit, valetudine autem in univerſum uſus ſit minus firma, corpore invalido et gracili, etſi ſatis adhuc alacri et vegeto, donec ſub initium quem vivimus anni marasmo ſenili langueſcere cepit, vires vitales in dies debilitante, demumque ita conficiente, ut die VII^ma^ menſis ſuperioris vivere deſiverit aetatis annum agens LXXIII^tium^.

Natus enim erat d. XXI. Ian. MDCCXLIV. patre Ioanne Friderico Crell Lipſienſi, medicinae primum Vittebergae, tum apud Helmſtadienſes Profeſſore qui academicas nonnullas

 ſcriptio-

ſcriptiones, anatomici maxime argumenti edidit, in flore vero aetatis diem obiit, filiumque adhuc puerum vix trimum reliquit, cuius curam per proximum decennium ſuſcepit maternus avus, LAUR. HEISTER, anatomica et chirurgica inſtitutione celeber, etiam apud exteros meritorum et doctrinae fama clarus.

Verum ſi ex Naſonis dicto et genus et proavos et quae non fecimus ipſi vix ea noſtra vocare licet, ad propria quibus de diſciplina phyſico-medica, cui iam mature paterno avitoque exemplo incitatus ſe addixerat CRELLIUS, ipſe mereri ſtuduit accedamus.

Atque primum quantum novi doctrinae ſpecimen iuvenile exhibuit MDCCLXVIII. diſſertatione inaugurali contagium vivum luſtrante, qua praeſertim medici Vindobonenſis M. ANT. DE PLENCIZ, in univerſum paradoxorum amantis ſomnia iam oblivioni tradita, de miasmatum morboſorum imo et putredinis cauſſa ad inſecta et vermiculos microſcopicos referenda, facili quidem negotio refutavit, non maiori vero probabilitatis ſpecie contagii materiam in alcali volatili quod hodie ammonium vocant, quaeſivit.

Paulo poſtquam ſummos in arte ſalutari honores adeptus erat, litterario itineri ſe accinxit, in quo per aliquot annos verſatus, praeter Germaniae, Hollandiae et Galliae partem inprimis Britanniarum regna inviſit.

Interea nondum reduci Profeſſoris locus in collegio Carolino Brunsvicenſi oblatus eſt, unde vero exacto ibi quadriennio anno LXXIV^{to} in academiam patriam evocatus primo Profeſſoris medicinae ordinarii, novemque annis post cathedrae quoque philoſophicae munere ornatus ad officia per XXXVI annos pro virili parte ſuſtinere ſtuduit, donec anno huius ſeculi nono exeunte univerſitatis iſtius litterariae diſſolutione imperata, muſae Helmſtadienſes valere iuberentur.

Profeſ-

Profeſſoribus vero almae matris Iuliae Carolinae iam ſuis temporibus defunctae tantum non omnibus in alias ternas academias diſperſis quae tum temporis communi imperio uſurpato ſubiectae erant, Crellio ſors contigit, ut vere proximo ſtipendio ſatis lauto ornatus facultatis medicae Profeſſoribus ordinariis adſcriptus Gottingam transferretur.

Cumque iam ab anno ſuperioris ſeculi LXXVIII^vo inter amicos et familiares ſocietatis regiae ſcientiarum cooptatus eſſet, iam inter ſodales eius relatus conſeſſibus noſtris interdum audiendo, ſemel etiam ante hos quinque et quod excurrit annos recitando adfuit.

Et haec quidem de vitae curriculo collegae deſideratiſſimi paucis enarranda ſufficiant. Scripta eius ſatis numeroſa, quae Meuſelius in Germania erudita curate enumerat, praeter Excerpta ex Halleri noſtri collectione disputationum academicarum practici argumenti, Kirwani aliorumque libros ex anglico idiomate in vernaculum verſos, partimque acceſſionibus auctos, quos vero hic commemorare nihil attinet, maxime bina diſciplinarum genera ſpectant; chemiam inquam et teleologiam.

Et de chemia quidem cum propriis experimentis, praeſertim exploratione nonnullarum ſubſtantiarum hactenus nondum ſatis indagatarum, quarum mentionem poſthac adhuc faciendi locus dabitur bene meruit: tum vero operibus menſtruis aut alio modo periodicis unice huic diſciplinae dicatis quae inde ab anno ſuperioris ſeculi LXXVIII^vo fere triginta annorum decurſu variis inſtituti rationibus et titulis, primo diarii, tum annalium, etiam archivi chemici, et noviſſimorum in ea arte inventorum in lucem edidit.

Et ſi verum eſt ut eſt veriſſimum ambiguum non raro videri fructum ex innumeris quibus noſtris maxime temporibus inundamur huius generis diariis periodicis capiendum, ſi-

quidem ut ab una parte multifariarum et utilium rerum notitias facili negotio ex iis haurire licet, ita ab altera infitiari nequit levidenfe ftudium et quod cum Tertulliano vere fuperficiale dixeris, imo folidioris doctrinae neglectum mirum quantum in millenis hominibus promoveri qui unice in legendis huiusmodi ephemeridibus acquiefcunt; faciles tamen dabunt periti iudices, vix ullum aliud opus menftruum opportunius et tempeftivius et in fuo genere utilius magisque frugiferum extitiffe quam ipfa illa de quibus agimus diaria Crelliana.

Siquidem Plinii de prifca medicina effatum ad amuffim quoque de chemia veteri valet, mirum et indignum videri nullam artem inconftantiorem fuiffe cum fit fructuofior nulla. Imo vero nulla alia dicenda eft ex difciplinis phyficis quae in tanta vel ad vitam communem utilitate, in tanta luce qua ad unam omnes phyfices, hiftoriae naturalis, phyfiologiae, technologiae, metallurgiae, artis pharmaceuticae et quot non alias doctrinas mirifice illuftret, tam fero demum in rationalis et fyftematicae fcientiae forman redacta fuerit quam chemia.

Cauffa tam ferotinae perfectionis procul dubio in eo maxime quaerenda quod varia chemiae practicae capita fere unice a ternis artificum ordinibus, pharmaceutis inquam, metallurgis et opificibus tanquam totidem diverfae plane difciplinae f. potius mechanicae encheirefium rationes tractabantur, innumera vero a doctioribus naturae fcrutatoribus inventa ad folidiorem chemiam facientia, in diverfis cultioris Europae linguis vernaculis fcripta, magnamque partem in pretiofis multorum voluminum operibus, aut in aeque raris et paratu difficilibus paucarum plagarum libellis laterent.

Dici ergo vix poteft fed pronum eft intellectu quam impenfe meruerit Crellius feliciffimo conatu, nova in difciplina chemica five in Germania five apud exteros inventa annalibus

in

in partes divifis et periodice prodeuntibus colligendi, unde innumeris quorum intererat lectoribus innotuerunt et in universum mirum quantum ad ftudium chemiae latius propagandum contulerunt.

Neque inexfpectatum primum hocce in fuo genere utilissimum diarium etiam apud exteros magno plaufu exceptum, imo prima eius volumina etiam anglice verfa effe.

Maximam quidem partem, quod inftituti ratio ferebat ex aliorum chemicorum fcriptis, praefertim iis quae actis et commentariis focietatum inferta erant, excerpta, aut per litteras editori nunciata erant, continebat.

Paffim vero et propria obfervata inferuit vel nondum alias edita vel ex actis exterarum academiarum quibus ea antea miferat, iam in vernaculam translata. Pertinent huc inprimis experimenta fuper pinguibus fubftantiis in quibus, praeter alia utiliter obfervata primus evicit, fperma vulgo fic dictum ceti fi Kali nubitur aeque ac alia adipum genera verum faponem formare; tum obfervationes de optima aetheris pharmaceutici feu acidorum edulcoratorum varias fpecies parandi ratione; de platina non nifi vehementiffimi ignis tortura liquefacienda, aliaque ad chemiam praefertim pharmaceuticam facientia utilia pericula.

Integro iam decennio Crellius opera ifta collectitia ftrenue et meritiffimo plaufu ediderat, cum apud Gallos praeeunte inprimis magni ingenii immortali viro Lavoifier novum plane univerfae doctrinae chemicae fyftema conderetur, quod praefertim Stahlii de phlogifto fententiae, quae hactenus chemicae theoriae tanquam pro fundamento erat, ruinam minabatur.

Vidimus tum temporis quot quantosque nova doctrina nacta fit, primo per Europam, praefertim vero inter Germanos populares Stahlii, adverfarios, vidimus vero etiam longe plurimos eorum et in his principes et vere claffícos antefignanos

fenfim

ſenſim in caſtra antiphlogiſticorum ut audiebant transeuntes, et aſſeclarum phlogiſti numerum mire imminutum, in quibus tamen CRELLIUS adeo ſtabilis perſeveravit ut facile in mentem revocet Lucanicum illud

Victrix cauſſa diis placuit ſed victa Catoni.

Non mirum vero diaria ſua de quibus egimus menſtrua in quibus quavis occaſione in novam chemiam invehebat, et phlogiſton ſtrenue adhuc tueri conabatur, minori ſenſim plauſu excepta demum plane deſiiſſe.

Nihilominus tamen tum inſigne documentum laborioſi et fructuoſi ſtudii ſodalis deſideratiſſimi manebunt, tum et chemiae cultoribus pleniſſimi repertorii loco inſervient eorum quae triginta fere annorum ſpatio, (eoque omnium quae hiſtoria huius diſciplinae exhibet periodorum longe fertiliſſimo), in eo inventa ſunt aut illuſtrata et emendata.

Alterum ſtudiorum genus in quo excolendo ut ſupra iam tetigi ſibi placebat noſter, teleologia erat, quam quidem binis opuſculis, altero iuvenili iam anno ſuperioris ſeculi LXXVIII^{vo} edito, ſenili altero quod paucis ante obitum annis titulo Pyrrhonis et Philalethis prodiit, defendere annisus eſt. Ingenioſus hicce et lectu iucundus liber et qui religioſum auctoris ſenſum ſpirat, novo tamen teſtimonio eſt mirae perſeverantiae qua opiniones et hypotheſes ſemel ab eo probatas et in quibus diu acquieverat, tenaciter etiam tueri ſtuduit, ſiquidem, ut alia taceam, germinibus organicorum ut vocantur corporum, quae inde a prima creatione praeformata fuerint tamquam principe et primario argumento ad demonſtrandam in naturali theologia divini numinis providentiam utitur.

Adeoque praeter tot aliorum meritorum memoriam ſingularis quoque conſtantiae laudem, et in hiſtoria dogmatum chemiae et phyſiologiae inter nuperos defenſores phlogiſti et germinum praeformatorum inſignem et conſpicuum locum tenebit.